

Ylikansoitusta ja metsäkatoa Englannin renessanssissa

Todd Andrew Borlik (ed.): *Literature and Nature in the English Renaissance: An Ecocritical Anthology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, 602 s.

Miksi lähestyä englantilaista varhaismodernia kirjallisuutta ympäristöky-symysten kautta, tai toisin päin, miksi lähestyä ympäristöä englantilaisen varhaismodernin kirjallisuuden kautta? Ekokriitikko voisi vastata, että geologi-sella mittapuulla 500 vuotta on vain silmänräpäys. Kun aikakäsityksestä riisuu ihmiskeskeisyyden, William Shakespearen aika ei vaikuta enää niin kaukaiselta. Eläähän planeetallamme edelleen renessanssin aikalaisia – valtamerissä ui holkereita, jotka ovat syntyneet jopa ennen Shakespearea. Vuosisatojen myötä käsityksemme maailmasta on muuttunut, mutta varhaismodernissa ajattelussa on myös paljon meille tuttua.

Todd Andrew Borlikin toimittama ekokriittinen antologia *Literature and Nature in the English Renaissance* tuo esille näitä menneisyyden ja nykyisyyden eroja ja yhteneväisyyksiä. Teoksen aihepiiri ei ole suinkaan vieras akateemisella julkaisukentällä, mutta sen laajuus ja formaatti ovat. 600-sivuinen teos koostuu yli kahdestasadasta annotoidusta kauno- ja tietokirjallisesta primääritekstistä, joihin Borlik on myös kirjoittanut lyhyen johdannon. Tekstit on luokiteltu kuu-teen pääosaan ja lukuisiin alaluokkiin. Teos alkaa kosmologisilla, elämäntat-somuksellisilla aiheilla kuten luomiskertomuksilla ja luonnollisella teologialla, ja toisessa osassa siirrytään eri eliöihin hierarkioineen: ihmiseläimestä lintui-hin, kaloihin, hyönteisiin, kasveihin ja jopa atomeihin. Kolmas osa käsittelee aikaa ja paikkaa (alaluokkina ovat esimerkiksi vuodenaajat, puutarhat, metsät ja vesistöt) siinä missä neljäs osa pureutuu ihmisen fyysiseen vuorovaikutuk-seen luonnon kanssa esimerkiksi metsästyksen, kalastuksen, lemmikkien ja ruoanlaiton kautta. Viidennessä osassa tarkastellaan ympäristöongelmia kuten liikakansoitusta, saasteita ja metsäkatoa, ja viimeinen osa on omistettu aiemmin ekokriitiksissä vähemmän huomiota saaneelle pienelle jääkaudelle, joka riepotteli Englantia jäätävällä pakkasella ja nälänhädällä. Tätä kirjan teks-tikatkelmaosuutta kehystää runsas esipuhe, varhaisen antroposeenin aikajana vuosilta 1490–1709 sekä kattava ja ajantasainen bibliografia, joka seuraa teksti-katkelmien luokittelua.

Vaikka teos koostuu pääasiassa renessanssin aikaisista teksteistä, on Borlik kuratoinut mukaan myös aiempaa kirjallisuutta, johon renessanssin ihmis- ja

luontokäsitykset pohjautuvat. Niinpä ensimmäisen Mooseksen kirjan luomiskertomus on mukana vuoden 1560 Geneva-käännöksenä, jonka tunnetuissa reunamerkinnoissa korostuu antroposentrinen Raamatun tulkinta. Sen vastapainoksi on asetettu katkelmia luontoystävällisemmältä Ovidiukselta, johon myös Shakespeare usein nojautui. Borlik ei siis aseta maantieteellisiä raameja, joten mukaan pääsevät niin René Descartesin vaikutusvaltainen käsitys eläimistä tunteettomina koneistoina kuin Michel de Montaignen huomattava ihmiskeskeisyyden kritiikki. Kaikkia kirjassa esiintyviä käännöksiä luettiin renessanssiajan Englannissa.

Antologian monipuolisinta antia edustavat kuitenkin alkuperäiset englanninkieliset tekstit. Niitä on valikoitu kirjoittajan yhteiskuntaluokkaan, tunnettuuteen, sukupuoleen tai tekstin lajiin katsomatta. Renessanssin kaanonilla ei ole teoksessa ensiarvoista merkitystä, vaan nykylukijalle tuntemattomat, joskus anonyymitkin kirjoittajat ovat samalla viivalla kuin Philip Sidney, Edmund Spenser, Ben Jonson, John Donne ja Shakespeare, joilta on mukana vain muutamia tekstejä. Borlik onnistuu välttämään alan tutkimuksessa toistuvia aineistoja, joten teoksesta ei löydy esimerkiksi *Kuningas Learin* myrskyä. Enemmän painoarvoa annetaan unohdetuille ja yllättäville tahoille kuten Michael Draytonin topografiselle runoelmalle *Poly-Olbion* (1622), jota Borlik siteeraa ehkä jopa liiankin korostuneesti. Tavallaan antologia luo uutta, ekokritiikin kaanonია, jossa huomio siirtyy kirjallisista ansioista kykyyn käsitellä luontoa ja ympäristöä ajatuksia herättävästi.

Teoksen monimuotoisuus poikii myös meheviä vertailukohtia, kun maanviljelijät ja lammaspaimenet asettuvat dialogiin hovirunoilijoiden ja filosofien kanssa. Lisäksi sukupuolikysymykset nousevat aika ajoin esille vieretysten: Descartesin mekanistisen eläinkäsityksen naapurina on Margaret Cavendishin kirje, jossa hän ylistää eläinten älykkyyttä. Samaan tapaan Jonsonin tunnetun maalaistaloronun ”To Penhurst” (n. 1611) vierellä on Aemelia Lanyerin saman lajin runo ”The Description of Cookham” (1610), jonka maalaismaisemissa kuvataan poikkeuksellisesti vain naisista koostuvaa yhteisöä. Tekstien konkreettinen läheisyys kutsuu vertailemaan niitä toisiinsa, ja tämä onkin yksi antologian suurimmista ansioista. Borlik tavallaan osoittaa tien eri lähteille sanomatta niistä johdantokirjoituksissaan paljoakaan, välillä vain intertekstuaalisten kysymysten muodossa: ”miten teksti Y rinnastuu tekstiin X?” Tämä tapa on tutkijoille ja opiskelijoille otollinen, sillä Borlik ei juuri tee vahvoja johtopäätöksiä, vaan pyrkii herättämään sellaisia lukijoissa.

Eräs ajatuksia herättävä aihepiiri on renessanssin aikaiset ympäristöongelmat, joita teoksen valikoima kartoittaa ansioituneesti. Monet meille tutut huolet olivat ajankohtaisia tuolloinkin. Lontoon saasteisuutta käsitellään muun muassa Jonsonin antiikkisävytteisessä viemärirunoelmassa ”On the Famous Voyage” (1616), kun taas Thomas Dekker ja Thomas Middleton refleктоivat runossansa ”The Necessity of a Plague” (1603) kesän 1603 ruttoa, johon kuoli noin 30 000 lontoolaista. He tulevat siihen syväekologiseen johtopäätelmään,

että rutto on tarpeellinen liikakansoituksen hillitsemisessä. Lisäksi usea kirjoittaja on huolissaan Englannin metsäkadosta, onhan nykyäänkin Englannin pinta-alasta vain 13 prosenttia metsää.

Antologian moninainen valikoima onnistuu piirtämään Englannin renessanssista kuvan, josta on kaukana ylellinen kulta-aika, ainakin valtaosalle maan väestöstä. Vaikka runoilijoiden luontoviittaukset ovat usein kuvaannollisia – osa niistä on esimerkiksi poliittisia allegorioita eivätkä siten itseisarvoisen ympäristötietoisia –, osoittavat teoksen nonfiktiiviset katkelmat, että myös materiaallinen luonto puhutteli ajan ihmisiä. Teoksen heikkous on sen pieni toimituksellinen epätarkkuus – sekä kansitekstin outo maininta runsaasta kuvituksesta. Todellisuudessa mukaan on ripoteltu yksitoista pientä mustavalkoista kuvaa, jotka eivät palvele tarkoitustaan. Kirja täydentää ja päivittää kuitenkin mainiosti historioitsija Keith Thomasin edelleen validia klassikko-tutkielmaa *Man and the Natural World: Changing Attitudes in England 1500–1800* (1983), ja toimii arvokkaana referenssiteoksena tulevien vuosien ekokritiikille tutkimuksessa ja opetuksessa.

Tommi Dunderlin